

Quatre personatges reals, mites literaris

A la recerca del sabater d'Ordis, del mariner Luard, del Clavell Morenet i de l'Hermós de Josep Pla

D'alguns mites literaris, personatges de carn i ossos, relacionats amb les nostres comarques no en sabem pràcticament ni el nom ni la història.

XAVIER FEBRÉS > TEXT

Per la pèrdua d'un fill i la traïció de la muller, l'humil sabater pegot del poblet d'Ordis, prop de Figueres, es va lliurar a la vida errant.

Amb una canya als dits com a batuta, dirigia l'orquestra de la tramuntana al llarg de la comarca. El poeta Carles Fages de Climent el va convertir en mite poètic i heroi de llegenda. El llarg poema *Balada del sabater d'Ordis*, una de les millors obres de tota la producció de Fages, va ser publicat el 1954 amb pròleg d'Eugeni d'Ors i il·lustracions de Salvador Dalí.

La vida real de Fages de Climent també es va veure marcada per la ruptura matrimonial. Traspasat el 1968, l'edició de les seves obres va quedar bloquejada durant llargs anys pel fill hereu. No tots els germans van estar-hi d'acord. El petit, Pere Ignasi Fages, manifestava: «Carles Fages tenia la voluntat obsessiva que els seus papers fossin publicats. Tant és així que d'aquesta qüestió en va fer una clàusula testamentària. Que el seu hereu, compromès moralment i jurídica amb aquesta exigència en acceptar l'heretatge, vint anys després no hagi fet res el qualifi-

ca com a indigne marmessor literari» (*Empordà Federal*, núm. 15, Figueres, maig del 1988).

L'hereu de l'hereu ha desbloquejat la situació. S'han editat o reeditat els principals llibres de poesia, prosa, teatre i memòries de Fages, fins ara exhaurits o inèdits. El centenari de la naixença va ser commemorat el 2002 amb una exposició itinerant i un ampli catàleg. S'han consolidat especialistes en l'estudi d'aquest autor com Jordi Pla, Joan Ferrerós, Rafael Pascuet, Enric Pujol o Narcís Garolera. S'ha creat una càtedra especialitzada a la Universitat de Girona, dirigida per la professora Mariàngela Vilallonga. La nova biblioteca municipal de Figueres porta el seu nom. Però no s'ha escrit la seva biografia.

El sabater d'Ordis, el mariner Luard, el pescador Quimet Clavell Morenet, poetitzats per Josep M. de Sagarra al Port de la Selva, o l'Hermós, de Josep Pla, no han merescut fins ara cap estudi

>> *Carles Fages de Climent (Figueres, 1902 - 1968).*

Això mateix s'aplica als personatges populars reals que han adquirit transcendència de mites literaris com el sabater d'Ordis, el mariner Luard o el pescador Quimet Clavell Morenet, poetitzats per Josep M. de Sagarra al Port de la Selva, o bé l'Hermós, de Josep Pla. No han merescut fins ara cap

estudi sobre la seva existència real, comparable al que Cristina Masanés ha dedicat a Lúdia Noguera Sabà, la peixatera quixotesca i delirant de Cadaqués que creia ser la Ben Plantada d'Eugeni d'Ors, al llibre del 2011 *Lúdia de Cadaqués. Crònica d'un deliri*.

Eren persones de carn i ossos, no pas fruit de la imaginació literària. Però ningú no s'ha interessat a aclarir-ne el rastre, com si la literatura fos suficient i la realitat comptés poc. Carles Fages de Climent donava la identitat del sabater, a la quarteta:

Anton Esglésies,
/que era el nom que es deia,
abla el foc segons l'antic costum
i s'ha tomat tres cops a veure el fum
que frisa, escàpol, per la xemeneia.

El sabater d'Ordis es deia Antoni Iglésies Cels, nascut el 1865 i traspasat el 1943. Joaquim Vilà Casas apunta al llibre *Personatges il·lustres de l'Alt Empordà*: «Era un bon sabater (com el seu pare), havia estat agutzil (com el seu pare) i s'havia casat amb una noia de Vilert, Francisca Adroguer Rodeja, amb qui havia intentat repetidament tenir descendència. Van tenir nou fills (sis morts abans dels dos anys de vida, cosa que, tot i haver-hi una mortalitat infantil elevada a l'època, no deixa de ser una tragèdia), un dels quals va morir a causa d'un tret d'escopeta (no se sap si fortuït o no, però conta la llegenda que el sabater rebé diners per tapar el fet)».

Després d'aquell tret d'escopeta poc aclarit, disparat per un hereu benestant de la localitat, el sabater es va veure abandonat per la muller i va tancar la casa. Estrabul·lat, va deixar-ho tot per recórrer la comarca en companyia de dos músics ambulants, una parella de firaires nòmades coneguts pel Poll i la Puça. Segons algunes fonts, es tracta dels gitanos figuerencs Amadeu Torres i Teresa Marquès, que tocaven l'orgue o la pianola de maneta mentre ell dirigia amb una canya l'orquestra de la tramuntana.

Van quedar gravats a les retines de Salvador Dalí i Fages de Climent, que els havien observat a la rambla de Figueres. El Poll i la Puça, amb el sobrenom derivat del títol d'una popular cançó d'Apel·les Mestres, es troben re-

AJUNTAMENT DE GIRONA. CROU (FOTOTIPA THOMAS; GRÀFICAS GUILERA, ED)

>> **Vista general del Port de la Selva, abans de la guerra.**

presentats en una escultura sota la cúpula del Teatre-Museu Dalí.

L'actual Ajuntament d'Ordis ocupa l'espai on es trobava la casa del legendari sabater i ha batejat amb el seu nom la placeta adjacent. El municipi compta igualment amb un allotjament rural anomenat El Sabater d'Ordis. Però del sabater d'Ordis real ningú no en coneix el rastre, igual que de la biografia de Fages de Climent. «La major part de la seva història cavalca en el límit indistricable entre la realitat i la llegenda», reconeix Vilà Casas.

Luard el mariner

També el personatge real del mariner Luard, del Port de la Selva, va ser convertit en poderós personatge literari per Josep M. de Sagarra a les *Cançons de rem i de vela* i a l'obra de teatre *El cafè de la Marina*. J. V. Foix li va dedicar l'article «El meravellós món d'en Luard» al diari *La Publicitat* de 9 d'agost del 1931, reproduït a la seva *Obra poètica en vers i en prosa*, de l'any 2000.

Al Port de la Selva actual hi ha un carrer d'en Luard, un castanyer d'en Luard, una companyia de teatre local que porta

el seu nom, un capgròs de la colla gegantera que el representa, però del Luard real amb prou feines en sabem el nom complet, Eduard Roig Marés, gràcies al capítol que li dedica Isidre Corominas al seu recent llibre *La mar d'Amunt*.

«Si algú aliè al Port de la Selva llegeix la balada que li escrigué Josep M. de Sagarra» —escriu Corominas—, «“Luard, cos rebaixat, fortor d'esquer, peus seguidors de totes les tasqueres, cridaire, mentider i home de bé, Luard el mariner!”, pot pensar que era un alcohòlic o un embadocador, que anava brut i que no es rentava o coses similars, però si ens situem a l'època, 1923, la gent de la mar feia pudor d'esquer, ja que era el que donava el pa, i en aquella època no tenien dutxes a casa com avui dia i, per tant, quan acabaven la feina, amb la mateixa roba anaven al cafè a passar una estona. En Luard es feia amb tothom i possiblement anava a tots els cafès per estar amb tots.»

El seu coetani més jove, el vailet anomenat Clavell Morenet de la coneguda balada de Josep M. de Sagarra, va ser tot seguit el mariner de J. V. Foix durant llargs anys. Però només sabem que es deia Joaquim Cervera Parés (el cognom Cervera és molt usual al Port de la Selva; l'actual alcalde se'n diu) i que el 1995 encara era viu.

El mariner Luard, del Port de la Selva, va ser convertit en poderós personatge literari per Josep M. de Sagarra a les *Cançons de rem i de vela*

>> *El pescador Sebastià Puig Barceló, l'Hermós, i Josep Pla.*

L'apel·latiu de Clavell Morenet procedeix de la lletra popular de *La cançó del lladre* («Quan jo n'era petitet festejava i presumia, espartdenya blanca al peu i mocador a la falsia. Adéu clavell morenet. Adéu estrella del dia»). Joaquim Serra Corominas va compondre una sardana titulada *Clavell morenet* i la cançó va ser versionada anys després per Joan Manuel Serrat, Marina Rossell i, a ritme de rumba, pel grup La Troba Kung-Fú. Però del Clavell Morenet real no en sabem res de concret.

L'Hermós

Pel que fa al cèlebre pescador Hermós de Josep Pla, es deia Sebastià Puig Barceló. Havia nascut el 1868 a Palafrugell, on va morir el 1935. Analfabet —ell deia que era *alfabètic*— i alhora savi, conegut a tota la comarca i fins al Rosselló pel seu tarannà filosòfic i atrabiliari, era trenta anys més gran que Josep Pla. Els va unir una amistat desigual, fins a convertir-lo en un dels personatges populars més destacats de la seva literatura a l'hora d'encarnar el somni de l'home primitiu, docte i lliure. És l'antiheroi protagonista de la narració «Un viatge frustrat». O, ben mirat, n'és l'heroi.

De vailet, l'Hermós treballava als bous de pesca que Cebrià Pla Mayola, *el Noi Gran de Calella de Palafrugell*, tenia al port de Palamós. Després va entrar al sector surer i va viatjar a Algèria, Extremadura i Castella, per la pela d'alzines.

Finalment va ser contractat durant llargs anys al servei domèstic de Rosa Barris i del seu fill Joan Vergés Barris com a tarter, mariner i home de fer feines, allò que Pla qualificava de *criat universal*. I afegia al volum *Caps-i-puntes*: «Era un home absolutament lliure sobre el qual s'havia produït el miracle de ser, al mateix temps, un criat perfecte. Aquesta combinació, que rarament es troba, és l'única forma de migrada felicitat que es pot trobar a la vida. L'ambivalència ben trobada... no es pot demanar més!».

Josep Pla no va dedicar cap dels seus *Homenots* a l'Hermós, però al final de la seva vida va aplegar els records que havia anat publicant sobre el personatge en llibres anteriors. D'aquesta manera va confeir un escrit titulat «Sebastià Puig (a) l'Hermós» al volum 43 de l'«Obra Completa», *Caps-i-puntes*, aparegut el 1983, després de la mort de l'escriptor.

Havien passat molts anys però el recordava intensament: «Analfabet,

primari, sovint mal educat, era, enmig de la mediocritat de la gent del seu temps —mediocritat immensa i eterna—, l'esperit i la vida del país [...] És l'únic home que en aquest món m'ha parlat de coses. No li vaig sentir formular mai cap *ideia*. Tot coses. No agrair-li aquesta tendència és impossible. Era un home que no solament em distreia, sinó que em feia entrar en un nirvana modest però suficient. Jo li estic i li estaré agraït mentre visqui. Acostat com he estat tota la vida a ambients anomenats de cultura o intel·lectuals pedantescos, inútils i d'engany, l'amistat amb aquell analfabet fou per a mi molt agradable».

L'escriptor no va complir mai la promesa que havia formulat per escrit des del maig del 1936 —i que va anar repetint al llarg dels anys— de col·locar a la cala d'Aigua Xelida una placa que digués: «Entre 1920 i 1934 visqué en aquestes solituds, allunyat dels homes i de les dones, Sebastià Puig, conegut per l'Hermós, analfabet, home feliç, hospitalari, pescador, mariner, caçador, gran cuiner. E.P.D.».

Actualment la placa hi és. La va posar a flor d'aigua de la cala l'Agrupació Excursionista de Palafrugell el 1997. El salobre ha convertit les lletres gravades damunt del granit en pràcticament il·legibles.

Xavier Febrés és periodista i escriptor.

El cèlebre pescador Hermós de Josep Pla es deia Sebastià Puig Barceló. Havia nascut el 1868 a Palafrugell, on va morir el 1935. Analfabet —ell deia que era alfabètic— i alhora savi